ORTODOKSİA
AHLÂKİ VE DİNİ RESALE

Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağı 42
İstanbul—Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

● ΕΤΟΣ ΙΣΤ'. — ΙΟΥΛΙΟΣ 1941. — ΤΕΥΧΟΣ 7. ●

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑ ΕΥΦΗΜΙΑΝ ΕΚΦΡΑΣΙΣ

Ἡ προσωπικότης τῆς εὐγενοῦς Χαλκηδονίας «ἁγίας μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας τοῦ Ὅρου», (1) λαβούσης τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Θεάτρου, περὶ τὸ τέλος τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, ἰδιαιτέρως ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὸν εὐλαβῆ θαυμασμὸν ἱερῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὑμνογράφων καὶ ποιητῶν, παλαιῶν καὶ νεωτέρων, οἱονεὶ ἁμιλλωμένων εἰς ἐπαίνους καὶ ὕμνους καὶ ἐγκώμια, ἐν τοῖς ὁποίοις αἱ ποικίλαι καλλοναὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς ποιήσεως αἱ ἐξάρσεις ἐπιχαρίτως συγκιρνῶνται μὲ τὴν εὐλάβειαν τῶν γραψάντων πρὸς τὴν μνήμην τῆς Ἁγίας. Οἱ κανόνες Ἰωσὴφ τοῦ Ὑμνογράφου, Ἰωάννου τοῦ μοναχοῦ, Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὸ ἐγκώμιον Θεοδώρου τοῦ Βέστης καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Παβίας

(1) Οὕτως ἀναγράφεται ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ τῶν ἐν τῷ ναῷ Ἐδιρνέκαπου Εὐαγγελίων (Μ. Γεδεών, Βυζ. Ἑορτολόγιον, σελ. 127), ὡς ἐκ τῆς σχέσεως τῆς Αγίας πρὸς τὸν ὅρον τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐννοδίου, τὸ ὑπόμνημα Μακαρίου τοῦ Μακρῆ καὶ τὸ βιογραφικὸν σημείωμα Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, ἡ ἀκολουθία Ἰακώβου τοῦ Πρωτοψάλτου καὶ αἱ ᾠδαὶ τοῦ μουσικοδιδασκάλου Θεοδώρου Ἀριστοκλέους καὶ τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ποιητοῦ Ἠλία Ταντάλίδου, εἶναι ὡς τόσαι καλλιεπεῖς παραστάσεις καὶ ποιητικαὶ ἐκφοραὶ τῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ θαυμαστῆς καρτερίας καὶ εὐσταθείας τῆς πανευφήμου Εὐφημίας, ψυχαγωγοῦσαι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν.

Ἐνδιαφέρουσα ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης εἶναι καὶ ἡ «εἰς μαρτύριον τῆς πανευφήμου μάρτυρος ἔκφρασις» τοῦ κατὰ τὴν Δ΄ ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος καὶ ἐπὶ ἑλληνικῇ μορφώσει καὶ χάριτι λόγου καὶ δυνάμει διακριθέντος ἐπισκόπου Ἀμασείας Ἀστερίου, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν ἱ. Θεοδώρητος (2) «μέγαν» ἀποκαλεῖ, ὁ δὲ Κατάνης Θεόδωρος, ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ζ΄ Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπονομάζει «μακάριον καὶ Θεοφόρον διδάσκαλον καὶ ἀστέρα φαεινόν, πάντων ἡμῶν τὰς καρδίας καταυγάσαντα. (3) Εἶναι δὲ ἡ περὶ ἧς λόγος «ἔκφρασις» χαριεστάτη περιγραφὴ εἰκόνος παριστώσης τὴν δίκην καὶ τὴν καταδίκην τῆς μεγαλομάρτυρος τὴν ὁποίαν ὁ Βεν. Ἰωαννίδης εὐλόγως περιέλαβεν ἐν τῇ "Ρητορείᾳ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων" ὡς ἄριστον ὑπόδειγμα καλλιεπείας καὶ χάριτος ψυχαγωγικῆς (4) Τὴν περιγραφομένην εἰκόνα εἶδεν ὁ ἱ. συγγραφεὺς ὑπὸ τὰς ἀκολούθους συνθήκας· " Ἡμέραν τινά, διηγεῖται προοιμιαστικῶς, ἀφοῦ ἐνετρύφησα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ δὴ ἐκείνους "ἔνθα δὴ τὸν Αἰσχίνην πικροῖς βάλλει τοῖς ἐνθυμήμασιν" ἀνέσεως χάριν καὶ περιπάτου, ἐξῆλθον τοῦ δωματίου, συνεβάδισα μετά τινων γνωρίμων ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐκεῖθεν προσῆλθον "εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ τέμενος, εὐξόμενος ἐν σχολῇ". Μετὰ τὴν προσευχήν, ἐνῷ ἐβάδιζον "εἰς ἕνα τῶν ὑποστέγων δρόμων" τοῦ ναοῦ, εἶδον ἐκεῖ που εἰκόνα ἐπὶ σινδόνος κεχαραγμένην, τῆς ὁποίας ἡ τέχνη διήγειρεν ἔντονον τὴν προσοχήν μου. Ἦτο πράγματι τόσον ζωηρὰ καὶ τεχνικὴ ἡ εἰκονικὴ ἐκείνη παράστασις ὥστε "Εὐφράνορος ἂν εἶπες τὸ φιλοτέχνημα, ἤ τινος ἐκείνων τῶν παλαιῶν, οἵ τὴν γραφικὴν ἦραν εἰς μέγα, ἐμψύχους ὀλίγου δέοντος ἐργασάμενοι πίνακας". Περαιτέρω ἀφηγούμενος διὰ βραχέων τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀποκαλεῖ "γυναῖκα ἱεράν, παρθένον ἀκήρατον, θεῷ τὴν σωφροσύνην καθιερώσασαν" καὶ ἐπαινῶν τὴν εὐσέ-

(2) Migne Ε. Π. 82, 1320.

(3) Mansi, Coll. Concil. τόμ. 13 σελ. 20.

(4) Βεν. Ἰωαννίδου, Ρητορεία τῶν Ἑλλ. Πατέρων, σελ. 66.

βειαν τοῦ ζωγράφου, προβαίνει ὁ λόγιος Ἱεράρχης, ὡς ἄλλος ζωγράφος τοῦ λόγου, εἰς περιγραφὴν τοῦ "φιλοτεχνήματος... ὅπερ ὁ τεχνίτης... ἱερὸν ἀνέθηκε θέαμα", καὶ δὴ μετὰ τοιαύτης παραστατικῆς δυνάμεως καὶ τέχνης, ὥστε νὰ ἀληθεύῃ τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ λεγόμενον "οὐδὲ γὰρ φαυλότερα πάντων τῶν ζωγράφων οἱ μουσῶν παῖδες ἔχομεν φάρμακα... Ἔχει δὲ ὧδε τὸ φιλοτέχνημα."

" Ὑψηλὸς ἐπὶ θρόνου κάθηται δικαστής, πικρὸν καὶ δυσμενὲς βλέπων εἰς τὴν παρθένον (ὀργίζεται γάρ, ὅτ᾽ ἂν ἐθέλῃ, κἂν ταῖς ἀψύχοις ὕλαις ἡ τέχνη). Δορυφόροι δὲ τῆς ἀρχῆς καὶ στρατιῶται πολλοί. Οἱ μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπογραφείσας δέλτους φέροντες καὶ γραφίδας· ὧν θάτερος ἀναρτήσας ἀπὸ τοῦ κηροῦ τὴν χεῖρα, βλέπει πρὸς τὴν κρινομένην σφοδρῶς, ὅλον ἐκκλίνας τὸ πρόσωπον, ὥσπερ κελευόμενος αὐτῇ γεγωνότερον λαλεῖν, ἵνα μὴ κάμνων περὶ τὴν ἀκοήν, ἐσφαλμένα γράφῃ καὶ ἐπιλήψιμα. Ἕστηκε δὲ ἡ παρθένος ἐν φαιῷ χιτῶνι καὶ ἱματίῳ τὴν φιλοσοφίαν σημαίνουσα, ὡς μὲν ἔδοξε τῷ γραφεῖ, καὶ τὴν ὄψιν ἀστεία, ὡς δέ μοι δοκεῖ τὴν ψυχὴν κεκαλλωπισμένη ταῖς ἀρεταῖς. Ἄγουσι δὲ αὐτὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα δύο στρατιῶται, ὁ μὲν ἕλκων ἐπὶ τὰ πρόσω, ὁ δὲ κατόπιν ἐπείγων. Κεκραμένον τῆς παρθένου τὸ ἦθος αἰδοῖ καὶ στερρότητι. Νεύει μὲν γὰρ εἰς γῆν, ὥσπερ ἐρυθριῶσα τὰς ὄψεις τῶν ἀρρένων, ἕστηκε δὲ ἀκατάπληκτος, οὐδὲν πάσχουσα πρὸς τὸν ἀγῶνα δειλόν. Ὡς ἔγωγε τοὺς ἄλλους τέως ἐπῄνουν ζωγράφους, ὅτ᾽ ἂν ἐθεασάμην τῆς γυναικὸς ἐκείνης τῆς Κολχίδος τὸ δρᾶμα, ὅπως μέλλουσα τοῖς τέκνοις ἐπιφέρειν τὸ ξῖφος, ἐλέῳ καὶ θυμῷ μερίζει τὸ πρόσωπον, καὶ θάτερος μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ὀργὴν ἐμφανίζει, θάτερος δὲ τὴν μητέρα μηνύει φειδομένην καὶ φρίττουσαν· νῦν δὲ τὸ θαῦμα ἀπ᾽ ἐκείνης τῆς ἐννοίας πρὸς ταύτην μετατέθηκα τὴν γραφήν. Καὶ σφόδρα γε ἄγαμαι τοῦ τεχνίτου, ὅτι μᾶλλον ἔμιξε τῶν χρωμάτων, τὸ ἦθος, αἰδῶ τε ὁμοῦ καὶ ἀνδρείαν κεράσας, πάθη κατὰ φύσιν μαχόμενα.

Προβαινούσης δὲ εἰς τὰ πρόσω τῆς μιμήσεως, δήμιοί τινες ἐν χιτωνίσκοις γυμνοί, ἤδη εἴχοντο τοῦ ἔργου· καὶ ὁ μὲν δραξάμενος τῆς κεφαλῆς καὶ ἀνακλίνας εἰς τὸ κατόπιν, παρεῖχε τῷ ἑτέρῳ εὐτρεπὲς εἰς τιμωρίαν τῆς παρθένου τὸ πρόσωπον ὁ δὲ παραστὰς ἐξέκοπτε τῶν ὀδόντων. Σφῦρα δὲ καὶ τέρετρον φαίνεται τῆς τιμωρίας τὰ ὄργανα. Δακρύω δὲ τὸ ἐντεῦθεν, καὶ μοι τὸ πάθος ἐπικόπτει τὸν λόγον· τὰς γὰρ τοῦ αἵματος σταγόνας οὕτως ἐναργῶς ἐπέχρωσεν ὁ γραφεύς, ὥστε εἴποις ἂν προχεῖσθαι τῶν χειλέων ἀληθῶς, καὶ θρηνήσας ἀπέλθοις. Δεσμωτήριον μετὰ ταῦτα, καὶ πάλιν ἡ παρθένος σεμνὴ ἐν τοῖς φαιοῖς ἱματίοις κάθηται μόνη, ἐκτείνουσα τὼ χεῖρε πρὸς οὐρανὸν καὶ καλοῦσα Θεὸν ἐπίκουρον τῶν δεινῶν. Εὐχομένη δὲ ταύτῃ φαίνεται ὑπὲρ κεφαλῆς τὸ

σημεῖον, ὅ δὴ χριστιανοῖς προσκυνεῖσθαι τε πέφυκε καὶ ἐπιγράφεσθαι, σύμβολον, οἶμαι, τοῦ πάθους, ὅπερ αὐτὴν ἐξεδέχετο. Εὐθὺς γοῦν μετ' ὀλίγον, πῦρ ἀλλαχοῦ ὁ ζωγράφος ἀνῆψεν, ἐρυθρῷ χρώματι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπιλαμφθέντι, σωματοποιήσας τὴν φλόγα. Ἵστησι δὲ μέσην αὐτήν, τὰς μὲν χεῖρας πρὸς οὐρανὸν διαπλώσασαν, ἀχθηδόνα δὲ οὐδεμίαν ἐπιφέρουσαν τῷ προσώπῳ, ἀλλὰ τοὐναντίον γεγηθυῖαν, ὅτι πρὸς τὴν ἀσώματον καὶ μακαρίαν ἐξεδήμει ζωήν. Μέχρι τούτου καὶ ὁ ζωγράφος ἔστησε τὴν Χεῖρα, κἀγὼ τὸν λόγον. Ὥρα δέ σοι καὶ αὐτήν, εἰ βούλει, τελέσαι (ἢ πελάσαι) τὴν γραφήν, ἵνα κατίδῃς ἀκριβῶς, εἰ μὴ πολὺ κατόπιν τῆς ἐξηγήσεως ἤλθομεν" (5)

Καὶ ἡ ὅλη μὲν "ἔκφρασις", ἥτις καὶ παρελήφθη ὑπὸ τῆς Ζ΄ Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων, ὡς μνημειῶδες τεκμήριον περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι ἔνδειξις τοῦ σεβασμοῦ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς ἀπονέμει πρὸς τὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν· ἐκ δὲ τοῦ προοιμίου αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ μαρτυρίου, τὰ πλήθη τῶν πιστῶν, περὶ τὴν τιμίαν αὐτῆς λάρνακα συρρέοντα, μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς ἦγον τὴν μνήμην τῆς μεγαλομάρτυρος. "Οἱ δὲ δὴ πολῖται καὶ κοινωνοὶ τῆς θρησκείας, ὑπὲρ ἧς (ἡ Ἁγία Εὐφημία) ἐτελεύτησεν, ὡς ἀνδρείαν ὁμοῦ καὶ ἱερὰν τὴν παρθένον θαυμάσαντες, πλησίον τοῦ ἱεροῦ τὴν θήκην δειμάμενοι καταθέμενοί τε τὴν λάρνακα, τιμὰς τελοῦσιν αὐτῇ, τὴν ἐτήσιον ἑορτὴν κοινὴν καὶ πάνδημον τελοῦντες πανήγυριν. Οἱ μὲν οὖν τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ερωφάνται, καὶ λόγῳ τιμῶσι τὴν μνήμην ἀεί, καὶ ὅπως ἐξετέλεσε τὸν τῆς καρτερίας ἀγῶνα, ἐπιμελῶς τοὺς συνιόντας λαοὺς ἐκδιδάσκουσιν..."

Εἶναι δὲ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν πόσον ἐτιμᾶτο ἔκπαλαι ἡ μνήμη τῆς παρθενομάρτυρος Εὐφημίας. Πλὴν τοῦ ἐν Χαλκηδόνι μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς ναοῦ, (6) ἐν ᾧ συνεκλήθη ἡ Δ΄ Ἁγία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, καὶ τέσσαρες ἄλλοι ἐν Κωνσταντινουπόλει μνημονεύονται φερώνυμοι ναοί, ὁ ἐν τῷ Πετρίῳ, διατελέσας καὶ ναὸς πατριαρχικός, (7) ὁ ἐν τοῖς Ὀλυβρίου ὁ πλησίον τοῦ Νεωρίου λιμένος καὶ ὁ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, ὁ καὶ πάντων ἐπιφανέστατος. (8) Τὸ ἱερὸν αὐτῆς λείψανον μετ' εὐλαβοῦς στοργῆς διασωθὲν ἀπὸ τῆς βεβηλώσεως τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν λατίνων, ἐν Λήμνῳ καὶ εἶτα ἐν Σηλυβρίᾳ, μετεκομίσθη ἐκεῖθεν φιλοκάλῳ μερίμνῃ

(5) Migne Ε. Π. 40, 333.

(6) Μ. Γεδεὼν χρονικὰ τοῦ Πατριαρ. οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ σελ. 101.

(7) Αὐτόθι σελ. 12.

(8) Αὐτόθι σελ. 102.

τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶ καὶ πρώτῳ Πατριαρχείῳ ἐν τοῖς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνοις. Παρακολουθοῦν ἔκτοτε τὰς περιπετείας καὶ μεθιδρύσεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καὶ Ναοῦ ἀπόκειται σήμερον ἐν τῶ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῶ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, προσελκῦον πλήθη εὐσεβῶν προσκυνητῶν ἐκ τῶν περάτων τῆς Πόλεως, ἐν τῇ ἐτησίῳ μνήμῃ τῆς Ἁγίας, τῇ ια′ μηνὸς Ἰουλίου, ἑορταζομένῃ ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον, ὡς ὥρισε διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Γράμματος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γαβριὴλ ὁ Γ′, ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνος. (9)

Ἐν Χάλκῃ, ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ
τῇ 11ῃ Ἰουλίου 1941

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ
ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ

(9) Αὐτόθι σελ. 179.

Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου γράφων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου χρησιμοποιήσεως τῶν ὅρων "φιλόσοφος" "φιλοσοφία" καὶ "φιλοσοφεῖν" ἐσημείωσα ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲν ἰδιαίτερον περὶ φιλοσοφίας σύγγραμμα ἔγραψε. Ἐδῶ προσθέτω ὅτι καὶ οὐδεμίαν περὶ συνειδήσεως ἰδιαιτέραν πραγματείαν συνέταξε. Εἰς πλεῖστα ἀπὸ τὰ γνωστά του συγγράμματα ἐγκατέσπειρε διαφόρους σκέψεις καὶ γνώμας περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου φαινομένου τῆς συνειδήσεως. Καὶ ἐκ τῶν δημοσιευσάντων μελέτας καὶ ἰδιαίτερα συγγράμματα περὶ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, οὐδείς, ἐξ ὅσων μοὶ εἶναι γνωστόν, διεπραγματεύθη ἰδιαιτέρως τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ὁ κατὰ τὸ 1929 δημοσιεύσας τὸ δίτομον ἔργον του (γερμανιστὶ) Chr. Baur "der heilige Chrysostomus" ἀναπτύσσων τὸ κεφάλαιον τὸ φέρον τὸν τίτλον "ὁ ἱ. Χρυσόστομος ὡς ἠθικολόγος" κάμνει λόγον περὶ ἄλλων ἠθικῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ὁ Χρυσόστομος, ὄχι ὅμως περὶ τῆς συνειδήσεως. Ὁ Γάλλος Ph. E. Legrand εἰς τὸ ἔργον του "Les moralistes chrétiens, St Jean Chrysostome" (Paris, 1924), διαπραγματευόμενος τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς, κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον, ἀφιερώνει ἐλαχίστας γραμμὰς (σ. 82 καὶ 83) εἰς τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως. Ἀποφεύγων δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱανδήποτε ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ ἀναφέρῃ γραμμάς τινας ἀπὸ τὴν πρώτην εἰς τὸν Λάζαρον ὁμιλίαν τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός, ὅπου περιγράφεται κατὰ τρόπον δραματικὸν ἡ ταραχὴ καὶ γενικῶς ἡ ἐσωτερικὴ τρικυμία ποὺ δημιουργεῖται εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον παρ' ὅλον τὸν ἐξωτερικῶς πολυτελῆ καὶ πομπώδη καὶ εὐτυχισμένον θεωρούμενον βίον του.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν συνείδησιν ἢ τὸ "συνειδὸς", ὡς γράφει ὁ ἴδιος, μεταχειρίζεται καὶ ἐκλαμβάνει μὲ τὴν ἠθικὴν ἔννοιαν, ὡς μίαν κατάστασιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, οὐχὶ δὲ ὑπὸ τὴν ψυχολογικὴν ἔννοιαν ὡς γνῶσιν, ὡς συνείδησιν ἡμῶν αὐτῶν (αὐτοσυνειδησίαν).

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παραδέχεται τὴν συνείδησιν ὥς τι φυσικὸν τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόστασίν του ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὡς μὴ ἔχον τὴν ἀρχὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς μὴ ἐπίκτητον καὶ μὴ διδακτόν, δ.λ.δ. ὡς ἔμφυτον καὶ θεῖον, ἔχει τὴν ἰδιότητα δικαστηρίου (κριτηρίου) ποὺ δὲν διαφθείρεται, δὲν ἀπατᾶται, εἶνε κριτὴς ἀδυσώπητος. Ἠμπορεῖ

ἡμεῖς νὰ θελήσωμεν νὰ εὕρωμεν ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ κολάσιμον τῆς σκέψεως ἢ τῆς πράξεώς μας. "Τὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος" εἶναι παρὸν (ἐφέστηκε), ἄγρυπνον, καταβοᾷ, κατηγορεῖ, καταδικάζει. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος νὰ ζῇ βίον κακὸν καὶ ἁμαρτωλὸν χωρὶς νὰ ὑποφέρῃ ἐσωτερικὰς ὀδύνας καὶ θλίψεις. Τὰ αἰσθήματα αὐτὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ πόνου τὰ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον ὅταν πράττῃ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ σκέπτεται καὶ τὸ μελετᾷ. (1)

Τὴν συνείδησιν ὡς "θεῖον ἔνστικτον", ὡς "ἀθάνατον καὶ οὐράνιον φωνὴν" "ὡς ὁδηγὸν ἀσφαλῆ" τοῦ ἀνθρώπου παρεδέχετο καὶ ὁ φιλόσοφος J. J. Rousseau, ὁ κατὰ βάθος θερμὸς καὶ ἐνθουσιώδης καλβινιστὴς Χριστιανός. Περὶ "ἐμφύτου συνειδήσεως" ἔκαμε λόγον καὶ ὁ Ἐπίκτητος ὁ δὲ Μένανδρος προχωρῶν ἀπεφάνθη "βροτοῖς ἅπασιν ἡ συνείδησις Θεός." Εἰς τὸν Αἰμίλιόν του ἢ "περὶ ἀγωγῆς" ὡς ἑξῆς προσφωνεῖ ὁ Rousseau τὴν συνείδησιν, τὸν ἀντίλαλον τούτου, κατ' ἐμέ, τῆς φωνῆς τοῦ Ἀπείρου. "Συνείδησις! συνείδησις! θεῖον ἔνστικτον, ἀθάνατος καὶ οὐράνιος φωνή· ἀσφαλὴς ὁδηγὲ ἑνὸς ὄντος ἀμαθοῦς καὶ περιωρισμένου (τοῦ ἀνθρώπου) διανοουμένου καὶ ἐλευθέρου, ἀλάθητε κριτὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ποὺ κάμνεις τὸν ἄνθρωπον ὅμοιον μὲ τὸν θεόν, εἰς σὲ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος τὸ ἐξαίρετον τῆς φύσεώς του καὶ τὴν ἠθικότητα τῶν πράξεών του."

Ὁμοιότητα πρὸς τὰς φιλοσοφικοηθικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Rousseau παρουσιάζουν καὶ ὅσα ὁ θεῖος Χρυσόστομος κηρύττει περὶ συνειδήσεως ὡς αἰτίας περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ μέγας Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἀπόδειξιν αὐτὴν περὶ ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ τὴν θέτει παράλληλον πρὸς τὴν διὰ τῶν κτισμάτων, διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς μελέτης τῆς Φύσεως. Ἡ συνείδησις, ὡς διδάσκαλος τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ (τρόπου θεογνωσίας) δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ διὰ τῆς κτίσεως· Ἐξ ἀρχῆς δύο διδασκάλους ἔχομεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὴν κτίσιν (τὴν δημιουργίαν, τὴν Φύσιν), καὶ τὸ συνειδός. Οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους δὲν βγάζει φωνήν· καὶ ἐν τούτοις μὲ τὴν σιγήν, μὲ τὴν σιωπήν, διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ θεατὴς βλέπων τὴν φύσιν ἐκπλήσσεται μὲ τὸ θέαμα αὐτό, τοιουτοτρόπως δὲ βλεπομένη ἡ κτίσις παραπέμπει τὸν θεατὴν εἰς τὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν ποὺ

1) «Κἂν μυριάκις πονηρός τις ᾖ, τὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος οὐ διαφθείρεται· φυσικὸν γάρ ἐστι καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν. Κἂν γὰρ μυρία φιλονεικήσωμεν, ἐφέστηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κολάζον, καταδικάζον, καὶ οὐδεὶς ἐστι τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων, ὅς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει καὶ βουλευόμενος τὰ κακά, καὶ εἰς ἔργον ἐκφέρων τὴν βουλήν.» Ἑρμην. εἰς τὸν ζ΄ ψαλμόν. Migne τόμ. 55 στ.101.

ἔκαμεν αὐτὸ τὸ θαῦμα, ποὺ τὸ ὀνομάζομεν, κτίσιν. Ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ συνειδὸς ἀπηχεῖ μέσα μας καὶ μᾶς ὑπαγορεύει τί πρέπει νὰ πράττωμεν. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ κατάστασις, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, δημιουργεῖ και ἀνάλογον ἔκφρασιν τοῦ προσώπου. Ἡ ἐσωτερικὴ κατάκρισις καὶ κατηγορία γεννᾷ σύγχυσιν εἰς τὴν ἐξωτερικήν μας ὄψιν. Ὅταν διαπράξωμεν κανὲν αἰσχρὸν γινόμεθα ὠχροὶ καὶ τρέμομεν ἀπὸ τὸν φόβον μας. Ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ δὲν ἀκούεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικήν μας ὄψιν καταλαμβάνουν τί συμβαίνει μέσα μας. (2)

Καὶ ὁ ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ρωμαντικὸς ποιητής, Chataubriand, εἰς τὸ σύγγραμμά του "Génie du Christianisme" ἀναλύων τὰς διαφόρους περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀποδείξεις καταχωρίζει καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς συνειδήσεως "ὡς δευτέραν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς μας." "Κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἐντὸς τῆς καρδίας του ἕνα δικαστήριον ὅπου ἀρχίζει νὰ κρίνῃ αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του, ἀναμένων ὅπως ὁ κυριαρχος κριτὴς (διαιτητὴς) ἐπικυρώσῃ τὴν ἀπόφασιν. Ἐὰν τὸ κακὸν εἶναι φυσικὴ συνέπεια τοῦ ὀργανισμοῦ μας, ἀπὸ ποῦ προέρχεται ὁ φόβος ἐκεῖνος ποὺ ταράσσει τὰς ἡμέρας μιᾶς ἐνόχου εὐτυχίας; Διατὶ ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως εἶναι τόσον τρομερά, ὥστε νὰ προτιμᾷ κανεὶς τὴν πενίαν καὶ ὅλας τὰς αὐστηρότητας τῆς ἀρετῆς, παρὰ τὴν ἀπόκτησιν παρανόμων ἀγαθῶν"; (3)

Αἱ τελευταῖαι φράσεις μᾶς ὑπενθυμίζουν τὰ ὅσα λέγει ὁ ἱ. Χρυσόστομος περὶ ἐσωτερικῆς εἰρήνης, γαλήνης τῆς συνειδήσεως, ἀπαραιτήτου ὅρου διὰ τὴν εὐτυχίαν. Ὁ μὴ ἔχων τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην, καὶ ἂν οὐδεὶς ἐξωτερικὸς ἐχθρὸς τὸν ταράττῃ, εἶνε δυστυχέστερος, ἀθλιώτερος, καὶ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐξωτερικῶς πολεμεῖ ὅλη ἡ οἰκουμένη. (4)

---

2) "Δύο γὰρ οὗτοι διδάσκαλοι γεγόνασιν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ἡ κτίσις καὶ τὸ συνειδὸς καὶ οὐδέτερος αὐτῶν φωνὴν ἀφιεὶς σιγῇ τοὺς ἀνθρώπους ἐπαίδευεν. Ἥ τε γὰρ κτίσις διὰ τῆς ὄψεως ἐκπλήττουσα τὸν θεατήν, εἰς τὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν θαῦμα παραπέμπει τὸν ὁρῶντα ἅπαντα· τό τε συνειδὸς ἔνδον ἐνηχοῦν ἅπαντα ὑποβάλλει τὰ πρακτέα, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τῆς ψήφου τὴν κρίσιν διὰ τῶν τῆς ὄψεως πραγμάτων καταλαμβάνομεν. Λόγος πρῶτος περὶ Ἄννης, Migne 54, στ. 636.

3) Génie du Christianisme, βιβλίον 16, κεφ. 2.

4) "Οὐδὲν οὕτως εἰρήνην ποιεῖν εἴωθεν, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτῆσις, τὸν ἔνδοθεν τῶν παθῶν ἐξοικίζουσα πόλεμον, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διαστασιάζειν τὸν ἄνθρωπον. Ὡς εἴγε μὴ ταύτης ἀπολαύοι τῆς εἰρήνης, κἂν ἐν βαθυτάτῃ εἰρήνῃ ᾖ ἔξωθεν, κἂν μηδεὶς πολέμιος αὐτὸν βάλλῃ τῶν ὑπὸ τῆς οἰκουμένης πολεμουμένων πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος." Ὁμιλ. εἰς δ'. ψαλμὸν Migne 55 στ. 56, 58. Ὁ διάσημος ἀμερικανὸς ἱεροκῆρυξ Fosdick τὴν ταραχήν, τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως, ὀνομάζει «ἐμφύλιον πόλεμον.»

Πολλὰς φορὰς ὁ θεῖος πατὴρ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀδεκάστου τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου δικαστοῦ, τοῦ συνειδότος. Οἱ ἐξωτερικοὶ δικασταί, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διοριζόμενοι, ἤ μὲ χρήματα διαφθείροντα, ἢ μὲ κολακείας χάνουν τὴν αὐστηρότητα τῆς δικαστικῆς κρίσεως, ἤ ἀπὸ φόβον παίζουν τὸ πρόσωπον τοῦ ὑποκριτοῦ καὶ διαστρεβλώνουν τὸ δίκαιον· πολλὰ ἄλλα ὑπάρχουν ποὺ ἐπηρεάζουν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν δικαστῶν. "Τὸ τοῦ συνειδότος δικαστήριον" εἰς κανὲν ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑποχωρεῖ καὶ χρήματα ἄν προσφέρῃς καὶ ἄν κολακεύσῃς καὶ ἄν φοβερίσῃς, καὶ ὅ,τι δήποτε ἄλλο ἄν κάμῃς, θὰ δικάσῃ δίκαια καὶ ἀμερόληπτα, χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τίποτε. Ὁ διαπράξας τὴν ἁμαρτίαν μόνος του καταδικάζει τὸν ἑαυτόν του καὶ ἄν κανένας ἄλλος δὲν ἔλθῃ ἀπὸ ἔξω κατήγορος... Ἔχει τὸν κατήγορον, τὴν συνείδησιν, τὸν ὁποῖον κανένας δὲν ἠμπορεῖ νὰ ξεφύγῃ... αὐτὸν τὸν κατήγορον ὅπου καὶ ἄν ὑπάγῃ τὸν ἔχει μέσα του, καὶ τὸν στενοχωρεῖ, τὸν κεντᾷ, τὸν μαστιγώνει καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ποτὲ νὰ ἡσυχάσῃ ὅπου καὶ ἄν εὑρίσκεται, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς συναθροίσεις, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ, ἄν κοιμᾶται, ἄν ἦναι ξυπνητός. ([5])

Ἡ συνείδησις λοιπόν, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, παριστάνεται ὡς ἐκδήλωσις μιᾶς ἐσωτερικῆς ἠθικῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν ὁ θεὸς ἐνέθηκεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ τῆς συνειδήσεως γίνεται "ἀκριβὴς διάγνωσις τῶν καλῶν καὶ τῶν μὴ τοιούτων" (ὁμιλ, ΙΣΤ΄. εἰς τὴν Γένεσιν). Αὐτὸς ὁ κριτὴς δὲν διαφθείρεται, δὲν ἀπατᾶται. Αὐτὴ προκαλεῖ χαρὰν ἤ θλῖψιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν βουλευμάτων καὶ τῶν πράξεών μας. Αὐτὴ εἶναι δημιουργὸς τῆς ἀσαλεύτου ἐσωτερικῆς εὐτυχίας ἤ δυστυχίας μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ ἤ ἡ τιμωρία, ὡς προάγγελος καὶ προανάκρουσμα τῆς μετὰ θάνατον τύχης μας. Αὐτὴ μᾶς πείθει ἀκόμη ὅτι εἶναι ἡ ἰδία ἀπήχησις τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὑπάρχει Θεός.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

5) Λόγος δ΄ εἰς τὸν Λάζαρον, Migne 48 στ. 1011, 1012 καὶ ιζ΄ ὁμιλ. εἰς τὴν Γένεσιν. Migne 53 στ. 135 καὶ ε΄ ὁμιλία αὐτόθι στ. 50.

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἐγωϊσμόν του, τὰς πλάνας του, τὰς ἀτελείας του, τοὺς φόβους του, νὰ αἰσθανθῇ τὴν πνευματικήν του ταπείνωσιν, καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ὑποχρεώσεις του τὰς ἠθικάς, πρέπει νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ζωήν του μονίμως τὴν προσευχήν. Αὐτὴ θὰ ἀνάψῃ εἰς τὴν συνείδησίν του φῶς διὰ νὰ φωτίσῃ τὸν δρόμον ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὸ βασίλειον τῆς χάριτος. Ἡ προσευχὴ μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπον πλουτίζει τὴν ζωήν του. Εἶναι εὔκολον νὰ διακρίνῃ κανεὶς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος προσεύχεται τακτικὰ καὶ ἀληθινά. Εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ εἶναί του ἔχει γαλήνην, ἄνεσιν. Ἡ ὕπαρξίς του εἶναι σφραγισμένη μὲ ἰδιαιτέραν σφραγῖδα.

Ἡ προσευχή μᾶς θέτει εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν πάσης δυνάμεως, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται καὶ αὐτὴ δύναμις ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀσθενῆ αὐτὸν κάλαμον. Ἐναρμονίζει τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά του, τρέφει τὴν καθημερινὴν ζωήν, καὶ συντελεῖ τὸ θαῦμα τῆς ἐσωτερικῆς μεταμορφώσεως.

Ἡ προσευχή, εἶναι δύναμις πραγματικὴ καὶ ἐνεργεῖ ὅπως ὁ ἠλεκτρισμὸς ἢ τὸ ἡλιακὸν φέγγος. Ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνωτέραν ζωήν, ὅπως ἡ ἀναπνοὴ διὰ νὰ μὴ ἀποθάνωμεν. Δὲν εἶναι πρᾶξις τυπική, καταφύγιον τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ πρᾶξις ὡριμότητος. Ἀπαραίτητος, ὅπως ἡ βροχὴ εἰς τὴν φύσιν. Εἶναι ἐνέργεια φωτεινή.

Οἱ καλύτεροι ἰατροὶ εἰς τὸν κόσμον παρετήρησαν ὅτι ἐκεῖ ὅπου αὐτοὶ δὲν κατώρθωσαν τίποτε ἦλθεν ἡ προσευχή, νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀσθενεῖς των ἀπὸ νόσους ἀνιάτους. Διότι μὲ τὴν πρρσευχὴν νικῶνται οἱ νόμοι τῆς φύσεως, γίνονται θαύματα. Μὲ τὴν γαληνιαίαν προσπάθειαν τῆς ψυχῆς πόσοι ἀσθενεῖς δὲν ἀπετίναξαν τὴν ἀσθένειάν των καὶ τὴν κατάπτωσίν των!

Ἡ Ἱστορία καὶ ἡ πεῖρα τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ: "Αἰτεῖτε, καὶ θὰ σᾶς δοθῇ. Ζητεῖτε, καὶ θὰ εὕρητε."

Τί κυρίως πρέπει νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν προσευχήν; Ὄχι τὴν ἱκανοποίησιν ὑλικῶν ἀναγκῶν ἢ ἰδιοτροπιῶν, ἀλλὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ νοῦ, τὴν καθοδήγησιν τῆς ψυχῆς. Πρέπει νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς

βοηθήση νὰ ὁμοιάσωμεν περισσότερον αὐτόν. Δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν νὰ μᾶς ἐνθυμηθῇ ὁ Θεός, ἀλλὰ ἡμεῖς νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν Θεόν, νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἀόρατον ὄν. Δεν μπορεῖ νὰ προσεύχωμαι καὶ νὰ μένω κακός. Δὲν προσεύχονται ἀληθινὰ ὅσοι δὲν γίνονται καλοί. Δὲν προσεύχωνται ἀληθινὰ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ δὲν ἀλλάσσει.

Εἶναι δυνατὸν νὰ προσευχηθῶμεν ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῶμεν, εἰς τὸ δωμάτιόν μας, εἰς τὸ γραφεῖόν μας, εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν δρόμον ἢ εἰς την Ἐκκλησίαν. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ἐπίσημον προσευχήν, τὴν ὁποίαν ἐψέλισαν καὶ ἄλλαι γενεαί, και ἄλλοι ἀδελφοί μας, καὶ ἀφῆκαν εἰς αὐτὰς κάτι ἀπὸ τὴν ψυχήν των. Ὑπῆρξαν πρόσωπα τα ὁποῖα συνέθεσαν καὶ ἰδικάς των προσευχὰς ὑπερόχου ὕψους. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν καὶ ἱκανότητα ἐκείνων. Και αἱ πλέον πτωχαὶ λέξεις εἶναι δεκταὶ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀρκεῖ νὰ ἀναβλύζουν ἀπὸ τὴν καρδίαν μας. Ὑπάρχει καὶ σιωπή μας ἡ ὁποία εἶναι ὡσὰν προσευχή.

Ἀλλ' ἰδιαιτέραν δύναμιν ἔχει ἡ προσευχὴ ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ προσευχὴ ἡ ὁποία ἑνώνεται μὲ τὴν προσευχὴν τῶν ἄλλων, μὲ την προσευχὴν τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν προσευχὴν τοῦ Χριστοῦ, προσευχὴ ἡ ὁποία ἑνώνεται με τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἡ ὁποία μᾶς κρατεῖ εἰς ἀτμόσφαιραν θεϊκήν, ὑπερφυσικήν. Ἐκεῖ ἀναπολοῦμεν τὴν αἰωνιότητα ἡ ὁποία τὰ μάλιστα συμβάλλει εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῶν πράξεών της πρὸς τὸν Θεόν. Ψυχὴ πεφιλημένη, ἀτένισον εἰς τὴν αἰωνιότητα, διὰ νὰ μείνῃς πιστὴ εἰς τὸ ἀξίωμά σου: «Ὁ Θεὸς ἐν παντὶ πάντοτε καὶ πανταχοῦ.»

Ἡ προσευχή μας, ὅταν ἑνώνεται μὲ τὴν Θείαν Λειτουργίαν, μᾶς βοηθεῖ νὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ζῇ μὲ ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν μας, τῶν ἀσθενῶν, τῶν πτωχῶν, τῶν ἐν πολέμῳ, τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Μᾶς βοηθεῖ νὰ λάμπωμεν δι' αὐτοὺς ἀπο ἀγάπην, συγγνωμονικότητα, ἀπὸ προθυμίαν νὰ γίνωμεν στήριγμα εἰς αὐτούς.

Καὶ ἡ προσευχή μας, ὅπως καὶ αἱ λατρεῖαί μας καὶ αἱ θυσίαι μας καὶ αἱ ἄλλαι πράξεις μας λαμβάνουν τὴν ἀξίαν των μόνον μέσον τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι ἐποχὴ ἰδιαιτέρως νὰ προσευχηθῶμεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας καὶ διὰ τὸν κόσμον. Τὴν ἀτμόσφαιραν τὴν βαρύνει μία ἀνησυχία, ἕνας τρόμος. Σήμερον ἡ προσευχή μας περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν εἶναι ἀπαραίτητος καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τα ἔθνη. Ὁ κόσμος ἔφθασεν εἰς τὴν σημερινὴν τραγικὴν κατάστασιν, διότι ἐξέχασε τὸν Θεὸν καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτόν. Ἡ προσευχὴ ἡ ὁποία εἶναι λειτουργία θεμελιώδης τοῦ πνεύματος πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τρόπον δραστικὸν ςεἰ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Ὁ ἀκάματος Μ. Γεδεὼν ἐξέδωκεν ἕως τώρα τέσσαρα τεύχη — τὸ ὅλον σελίδας 384 — φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν "Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων 1453—1913." Τὸ περιεχόμενον τῶν φυλλαδίων τούτων, ἐν πολλοῖς ἀνακριβὲς ἢ ἀτελές, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐνταῦθα καταχωριζομένων σημειώσεων σχετικῶν πρὸς τὴν μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμεν. Πατριαρχείου.

Ὁ Μ. Γεδεὼν δὲν ἀναφέρει διατὶ ἐπιγράφει τὸ ἔργον του "ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων." Ἄλλως τε δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, πρώτου μετὰ τὴν Ἅλωσιν Οἰκ. Πατριάρχου, γενομένων διὰ τῆς ἐπιστασίας καὶ ἄλλων μέν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀειμνήστου ὁμογενοῦς Ξενοφῶντος Σιδερίδου. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ εἶναι ὀκτάτομος· εἰς τὴν σελίδα 231 τοῦ τετάρτου τόμου τῶν Ἁπάντων δημοσιεύεται ποιμαντορικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Γενναδίου ἐπὶ τῇ προσεχεῖ παραιτήσει ἀπὸ τῆς πρώτης πατριαρχείας του. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς ἀναγινώσκομεν. "Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Γεννάδιος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει **τῶν ἁπάντων τῶν Χριστοῦ πενήτων...**" Ὁ Γεννάδιος ἔδωκεν εἰς ἑαυτὸν τὸν ὡς ἄνω τίτλον ἐνεργῶν συμφώνως πρὸς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ ποιμνίου του τὴν ὁποίαν περιγράφει εἰς τὸν περίφημον "Θρῆνόν" του τὸν ὁποῖον συνέταξεν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1460. Ὁ "Θρῆνος" καταχωρίζεται εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἁπάντων ἀπὸ σελίδος 283 μέχρι σ. 294. Εἰς τὴν ποιμαντορικήν του ἐπιστολὴν ὁμιλεῖ περὶ «δυστήνου τῶν Ἑλλήνων λειψάνου» (Δ'220).

τὴν ἰδιωτικήν μας ζωήν. Ἔχομεν παραμελήσῃ τὴν ψυχήν, πρέπει νὰ τὴν ἀναγεννήσωμεν μὲ τὴν προσευχήν.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἀσφαλέστερος εἰς αὐτὸν δρόμος εἶναι ἡ προσευχή. Αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην ἑνὸς κόσμου καλυτέρου. Ἀκαταπαύστως ἂς προσευχώμεθα δι' αὐτόν. Ἂν ἡ προσευχὴ γενικευθῇ, καὶ γίνῃ ἀληθινή, θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν καλύτερον αὐτὸν κόσμον.

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Καὶ οἱ Σουλτάνοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν Ἅλωσιν αἰῶνας εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα ἐχαρακτήριζον τοὺς ὀρθοδόξους τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ποίμνιον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς φράσεως «ραγιάϊ φουκαρᾶ» (πτωχοὶ ραγιάδες, βοσκήματα). Εἰς ἀρχαιότερα ἔγγραφα ὁ Πατριάρχης ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου "Κεφερεγιὲ Πατρὶκ ὀλὰν", ἤτοι πατριάρχης τῶν ἀπίστων. (1)

Ὁ Γεννάδιος ὁ Σχολάριος πῶς εὗρε τὴν πόλιν, ἕδραν τῆς πατριαρχείας του, ἀπὸ ἀπόψεως πληθυσμοῦ καὶ ὄχι μόνον τὴν πρωτεύουσαν ἀλλὰ καὶ πλείστας ἐπαρχίας τοῦ θρόνου; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ τὴν ἀπάντησιν δίδει ἐν μέρει αὐτὸς ὁ τῶν πενήτων τοῦ Χριστοῦ πατριάρχης. "Ὦ πόλις, εἰ καὶ ***πένις ἐν τοῖς ὑστάτοις χρόνοις καὶ ἄοικος τῷ πλείονι μέρει***". (2) Διὰ τῶν τελευταίων φράσεων ὑπαινίσσεται ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀλλαχοῦ σαφέστερον καθορίζει, ὅτι δλδ. πλεῖστοι κάτοικοι τῆς πόλεως ἰδίως ἔγκριτοι καὶ λόγιοι βλέποντες τὸ μοιραῖον κατάντημα ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν πρὸ τῆς Ἁλώσεως καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ εἰς διαφόρους νήσους τοῦ Ἰονίου ἢ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ταῦτα συμφωνοῦν πρὸς ὅσα μετὰ δεκάδας ἐτῶν Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλᾶς γράφων πρὸς Μαρτῖνον τὸν Κρούσιον ἔλεγε· "τῆς πόλεως αἰχμαλωτισθείσης, οἱ ταύτης πολῖται ἄλλος ἀλλαχοῦ διεσπάρη· ***ἢ καὶ πρὸ χρόνων ὀλίγων τῆς ἁλώσεως, πολλοὶ τῶν εὐγενῶν καὶ σοφῶν τὸ μέλλον λογιζόμενοι ἀνεχώρησαν τῆς πόλεως.*** Καὶ (ὡς κατὰ διαδοχὴν ἐπιστώθην) Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις πανοικεί, μετὰ καὶ ἄλλων, εἰς Μεσίναν τῆς Σικελίας κατέπλευσεν· Γαζῆς ὁ Θεόδωρος ἐν μέρεσι τῆς Ρώμης, Χρυσολωρᾶς καὶ ἄλλοι, γραμματικοὶ ἄνδρες καὶ σοφοί, ἀλλαχοῦ ὅπου ἕκαστος ἠθέλησε...... Ἄλλοι δὲ εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἄλλοι εἰς τὰ μέρη τοῦ Πόντου, ἕτεροι ἐν νήσοις". Περαιτέρω ὁ Ζυγομαλᾶς κάμνει λόγον περὶ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων τῶν ὁποίων πολλὰ ἢ ὀλίγα μέλη ἔμειναν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μετὰ τὴν Ἅλωσιν. Ἀναφέρει τοὺς ἀδελφοὺς Μανουῆλον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς Παλαιολόγους, τοὺς Καντακουζηνούς, Ράληδες, Μάμαλη, Νοταράδες (ἐν Πελοποννήσῳ), Μουζάλους, Βατάτζηδες, Διπλοβατάτζηδες, Ἀσαναίους (Ἀσάνηδες), Χρυσολωράδας, Λασκάρεις, Εὐγενικοὺς καὶ ἄλλους τοὺς ὁποίους παραλείπει, καθότι, "καθέκαστον γράφειν δύσκολον.(3)

1) Βλέπε ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην τόμ. Α 2 σ. 5, 6, 24 κ. ἀ. Τὸ Kefere ἀραβικὸς πληθυντικὸς τοῦ Kâfir.

2) Γενναδίου Σχολαρίου «Τὰ Ἅπαντα» τόμ. Α΄ σ. 287. Βλέπε καὶ σ. 290 καὶ τόμ. Δ΄ σ. 213.

3) Turcograecia σ. 90.

Ὁ ἀείμνηστος Ρουμάνος ἱστορικὸς Ν. Γιόργκα συνεπλήρωσεν ἐν μέρει τὸν κατάλογον τῶν εὐγενῶν τούτων προσώπων δημοσιεύσας τὸ "Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle" καὶ τὸ "Byzance après Byzance". Κατὰ τὸ 1459 εὑρίσκονται εἰς τὸ Μιλάνον τῆς Ἰταλίας εἷς ἱερεὺς ἐκ τοῦ κλήρου τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας (Κπολις), εἷς Βάρδαλις καὶ εἷς ἕτερος πρόσφυξ. (4)

Ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἀγνοεῖ μὲν τὰ ἔργα τοῦ Γιόργκα προσθέτει ὅμως ἐπὶ τῇ βάσει κωδίκων ἐνοριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων πηγῶν διάφορα ὀνόματα. Σταμάτιος Μουσελίμης, πατὴρ Δημητρίου Μουσελίμη, ἤτοι Διονυσίου τοῦ Δ'. τοῦ ἀπὸ Λαρίσσης. Μανωλάκης Μουσελίμης (1647). Γεώργιος Μουσελίμης, Κωνσταντῖνος Μουσελίμης κάπηλος ἐν Γαλατᾶ (1692). Ἐρηνώτα Μουσελίμη (1726) καὶ Πολυχρόνης Μουσελίμη (1755), τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἠρύσθη ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ἐνορίας Τζιβαλίου. Ἡ εἰρημένη Ἐρηνώτα ἦτο πάντως συγγενὴς τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Δ', ἀφοῦ εἰς τὸν ρηθέντα ἐνοριακὸν κώδικα σημειώνεται· "εἰς μνημόσυνον δὲ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Διονυσίου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Γεωργίου, καὶ τῶν γονέων· μία λαβίδα ἀσημένια". (5)

Τὰ κενὰ τῆς πόλεως ἐπληρώθησαν διὰ μεταφορᾶς πολλῶν Ρωμηῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Τοιούτους μετοίκους ἢ χριστιανοὺς σεργούνιδες ὅπως λέγει ὁ Μαλαξὸς εἰς τὴν πατριαρχικήν του ἱστορίαν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ ἀρχαιοτέρα μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρονικὴ ἔκθεσις ἔφεραν καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν Παμμακάριστον μέρη. (6)

Συνεπείᾳ τῆς συρροῆς ὀρθοδόξων πέριξ τῆς παμμακαρίστου καὶ τῆς ἀπὸ χρ. πληθυσμοῦ ἐρημώσεως τῆς συνοικίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (Φατὴχ τζαμιῒ) ὁ Π/χης Γεννάδιος μετέφερε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὴν Μονὴν τῆς Παμμακαρίστου (Φετιχιέ, 1456). Περὶ μεταφορᾶς τοιούτων ἐποίκων πληροφορούμεθα καὶ ἐξ ἐπισήμου τουρκικοῦ ἐγγράφου συνταχθέντος κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1564. Ἐκ τοῦ ἰδίου ἐγγράφου μανθάνομεν ὅτι οἱ ἔποικοι αὐτοὶ ἦλθον εἰς τὴν συνοικίαν τῶν ἕξ Μαρμάρων τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν Ἅλωσιν, ἤτοι κατὰ τὸ 1457. Καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι "σεργούνιδες" μετεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ. Οἱ εἰς τὰ Ἕξ Μάρμαρα ἐλθόντες καὶ ἐγκατασταθέντες πρόσφυγες κατέστησαν ἰδιοκτῆται ἀρχαίου βυζαντινοῦ ναοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνοικίᾳ κειμένου τὸν ὁποῖον καὶ ἀργότερον ἀπώλεσαν. (7)

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐνέχει μεγάλην σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ συνοικισμοῦ τῆς πόλεως καὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ναός τις χαρακτηρίζεται ὡς ἀρχαῖος κατὰ τὴν ἀρχαίαν μουσουλμανικὴν νοοτροπίαν.

(Ἀκολουθεῖ)

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

4) N. Jorga, «Byzance après Byzance» σ. 19.

5) Μ. Γεδεών, 'Ιστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» σ. 104, 106, κ. ἑ.

6) Κ. Σάθα. Μεσ. Βιβλιοθήκη. τόμ 7'. σ. 573. Μαλαξοῦ, Πατριαρχικὴ Ἱστορία, ἔκδ. Βόννης σ. 82. Καὶ ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην, Α. σ. 43.

7) Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Φωτ· Βιβλιοθήκη Α. σ. 41, 49, 50, 52. Ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἀγνοεῖ καὶ τὸ ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφον.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΦΑΝΑΡΙΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΑΟΥ

Πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς κατακαείσης πατριαρχικῆς ἐκκλησίας καὶ οἰκίας Ἱερεμίας Γ΄. προέβη, ὡς ἐσημειώθη ἀλλαχοῦ, εἰς διενέργειαν καὶ συλλογὴν ***γενικῶν ἐράνων*** ἀποστείλας συνοδικῶς πολλαχοῦ ἐπὶ τούτῳ ***πατριαρχικοὺς ἐξάρχους,*** κατόπιν σουλτανικῆς ἀδείας.

Οὕτω κατα Δ/βριον 1720 διωρίσθησαν τοιοῦτοι διὰ μὲν τὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων ***ὁ μ/της Λαρίσσης Γαβριήλ,*** δια δὲ την ἐπαρχίαν Ἄρτης ***ὁ ἐπίσκοπος Βελλᾶς Ἰωαννίκιος,*** ὅστις γράφων τῷ μ/τη Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Νεοφύτῳ ἐσημείου σχετικῶς: "σήμερον τῇ ζ΄ τοῦ παρόντος (Φεβρ. 1721) ἦλθον μοι γράμματα διὰ χειρὸς τοῦ ἁγίου Λαρίσσης, τὰ ὁποῖα συνοδικῶς μὲ ἐδιώρισαν δια νὰ ἔλθω εἰς τὴν θεόσωστόν σας ἐπαρχίαν να συνάξω τὴν ἐλεημοσύνην και βοήθειαν τῆς ἀνοικοδομηθείσης μεγάλης ἐκκλησίας· εἶνε γράμματα πολλὰ· τὸ α΄ τῇ πανιέρῳ σας κορυφῇ, τὸ β΄ τοῖς ἐντιμοτάτοις κληρικοῖς Ἄρτης· τὰ ἄλλα εἶνε εἰς Βόνιτσαν, εἰς Μεσολόγγι, εἰς Βάλτον, εἰς Ξηρόμερον, εἰς Βραχόρι, εἰς Βλοχόν, εἰς Ζυγόν, εἰς Ἀνατολικόν· μοῦ ἔστειλαν καὶ ***φιρμάνιον*** περὶ τούτου· μὲ προστάζουν το συντομώτερον να ἑτοιμασθῶ νὰ ἔλθω· εἶνε τα γράμματα α΄ Δεκεμβρίου γραμμένα". Λέγεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Βελλᾶς, τῇ συνεργασίᾳ και τοῦ ἐπισκόπου Ρωγῶν Παρθενίου, ἀπέστειλεν τῇ Ἐκκλησίᾳ "*χίλια γρόσια γερά*". (1)

Ἱερεμίας Γ΄. ἐπιστέλλων τῷ 1722 "τοῖς ἀξιοπρεπεστάτοις καὶ εὐγενεστάτοις συντύχοις και προβλέπταις τῆς θεοκυβερνήτου νήσου ***Ζακύνθου***". ἔγραφεν: "... εὐδοκίᾳ και χάριτι τοῦ παναγάθου Θεοῦ, λαβόντες ἄδειαν παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐξουσιαστῶν ἀνῳκοδομήσαμεν ἐκ θεμελίων την ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, πλὴν ἠκολούθησαν βαρύτατα καὶ πολυάριθμα ἔξοδα διὰ τὰς τοῦ καιροῦ περιστάσεις. μὴ ἔχοντος δὲ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς θρόνου καμμίαν δύναμιν και εὐπορίαν, διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ γένους, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐνδεχομένης διορθώσεως. στενοχωρηθέντες ἡμεῖς μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων, ἐδανείσθημεν σὺν τόκῳ ὅλα τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔξοδα, ἅτινα ἀπαιτού-

1) ***Ρωμανὸς ὁ Μελῳδὸς*** ὡς ἀνωτ. σ. 192.

μενοι ἤδη καὶ μηδένα ἄλλον τρόπον ἔχοντες πρὸς θεραπείαν τούτων, δεῖν ἔγνωμεν κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην νὰ προσδράμωμεν εἰς τὴν βοήθειαν **τῶν ἁπανταχοῦ εὐσεβῶν·** γινώσκοντες δὲ μετὰ πάσης πληροφορίας ὑμᾶς τοὺς εὑρισκομένους αὐτόθι ὀρθοδόξους ἐξ ἀρχῆς γνήσια μέλη τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, εὐλαβῆ τε καὶ θεοφιλῆ τέκνα τῆς κοινῆς ταύτης μητρός, κατὰ συνοδικὴν ἀπόφασιν πέμπομεν ἤδη τὸν ἱερώτατον ***μητροπολίτην πρώην Παλαιῶν Πατρῶν κὺρ Παΐσιον,*** διὰ νὰ περιέλθῃ καὶ νὰ συνάξῃ τὴν παρὰ τῶν χριστιανῶν ἐλεημοσύνην, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ ἐγχειρισθέντος αὐτῷ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ περὶ ἐλεημοσύνης γράμματος, τὸ ὁποῖον θέλει ἀναγνωσθῇ παρρησίᾳ, γράφοντες δὲ καὶ πρὸς τὴν τιμιότητά σας ἰδίως μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων ὁμηγύρεως, σᾶς παραινοῦμεν καὶ σᾶς παρακινοῦμεν... συμφώνως καί... τὸν ἐκ μέρους ἡμῶν ἐξαρχικῶς πεμπόμενον συναδελφὸν κὺρ Παΐσιον, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ καὶ κατὰ πάντα τρόπον νὰ συνδράμητε αὐτῷ, ὥστε νὰ συναχθῇ πλουσιοπάροχος καὶ δαψιλὴς ἐλεημοσύνη, καταπείθοντες εἰς τὸν ἕτερον καὶ χορηγοῦντες μετὰ προθυμίας κοινῆς ὁμοῦ πάντες καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος, καθὼς ἐκ Θεοῦ φωτισθῇ, διὰ νὰ εὕρωμεν ἄνεσιν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ χρέους, καὶ τότε νὰ σᾶς ἀποδώσωμεν τὰς προσηκούσας εὐχαριστίας καὶ τὰς πνευματικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας. Ποιήσατε οὖν μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου θεοφιλοῦς ὡς γράφομεν..." (2)

Μετά τινα ἔτη, πιθανῶς τῷ 1724, καὶ ἕτερος πατριαρχικὸς ἔξαρχος, ὁ ***ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Δωροστάμος,*** ἀπεστάλη πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ κατ' αὐτὸν πληροφορεῖ ὁ Jacob Elssner γράφων ὅτι ὁ ἐν λόγῳ κληρικὸς «πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν ἐστάλη ὡς ἔξαρχος εἰς τὰς ὑπὸ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν διατελούσας ἑλληνικὰς νήσους Κέρκυραν, Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν πρὸς συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς ἐν ΚΠόλει κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀποτεφρωθείσης πατριαρχικῆς ἐκκλησίας καὶ οἰκίας, ὑπῆρξε δὲ τόσον εὐτυχής, ὥστε νὰ ἐπιστρέψῃ κομίζων πλουσίαν λογίαν, ἐξ ἧς σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ τοῦ ρώσου αὐτοκράτορος ἐκτίσθη ἡ πατριαρχικὴ ἐκκλησία καὶ κατοικία πολὺ καλητέρα καὶ στερεωτέρα ἢ πρότερον» (3).

---

2) ***Ἐκκλ/κὴ Ἀλήθεια*** ΙΘ'. σ. 175.

3) Neueste beschreibung derer griechischen christen in der Türkey von ***Jacob Elssner.*** Berlin. 1737. σ. 6— Περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἀρχιμανδρίτου ὅρα καὶ : σχετικὰ γραφέντα ὑπὸ ***Π. Ζερλέντου*** ἐν Δελτίῳ ἱστορ. καὶ ἐθνολ. ἑταιρείας τόμ. Ζ'. σ. 480 καὶ ἐν ἱστορ. ἐρεύναις τόμ. Α'. σ. 178 καὶ ὑπὸ τοῦ μ/του Διδυμοτείχου (εἶτα Ἡρακλείας) ***Φιλαρέτου Βαφείδου*** ἐν ***Θεολογίᾳ,*** θεολ. περιοδ. ἐν Ἀθήναις. τόμ. Γ'. (1925) σ. 311 ἑξ. καὶ ἐν ἐκκλ/κῇ ἱστορίᾳ τόμ. Γβ'. σ. 90 ἑξ.

Ὁ αὐτὸς J. Elssner, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν καὶ τοῦ ὡς ἄνω ἀρχιμανδρίτου, σημειοῖ σχετικά τινα καὶ ὡς πρὸς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον καὶ ναὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς ἑξῆς: (4)

«Ἡ πατριαρχικὴ ***ἐκκλησία*** εἶνε καθωσιωμένη τῷ ἁγίῳ ἱππεῖ καὶ μάρτυρι Γεωργίῳ, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν ἐκ χαλκοῦ εὕρηται ἐπὶ τοῦ ἀετώματος αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ᾠκοδομήθη νέα καὶ μεγαλητέρα πρὸ δέκα ἐτῶν δυναμένη νὰ περιλάβῃ δέκα χιλ. ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ ὁ ***χορὸς*** ἢ τὸ ***ἱερόν,*** πρὸ τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται τὸ ***καταπέτασμα*** καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου μόνον οἱ κληρικοὶ δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὕρηνται τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ***Εὐφημίας*** καὶ ***Εἰρήνης*** (5) εἰς ἐπὶ τούτῳ λάρνακας, τοποθετημένας ὑπὸ μίαν ἁψῖδα· κατὰ τὸ Πάσχα καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν ἐκτίθενται δημοσίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς προσκύνησιν τοῦ λαοῦ. Ὑπάρχει ὡσαύτως καὶ μία καμάρα, ἐξησφαλισμένη ἀπὸ πυρκαϊᾶς, ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσεται ἡ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη. Ἐπὶ τοῦ τοίχου εἶνε ἐζωγραφισμένη ἡ εἰκὼν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, εἰς τὸ μέσον δύο ἀργυραῖ λυχνίαι καὶ ἔξω τοῦ καταπετάσματος ἄλλαι τοιαῦται, κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου».

«Ὁ ***οἶκος*** τοῦ πατριάρχου κεῖται ὑψηλότερον ἐπὶ τοῦ λόφου, ἔχων τὴν θέαν ἐκ τοῦ ὅρμου πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἔχει καὶ μικρὸν κῆπον. Καεὶς ἐκτίσθη ἔπειτα ἐκ νέου καὶ καλήτερος, σκεπασθεὶς διὰ λίθων σχιστῶν. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον κεῖνται τὰ δωμάτια τοῦ πατριάρχου, εἰς δὲ τὸν κάτω τὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ, δηλ. τοῦ ἀρχιμανδρίτου, τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ ἄλλων κληρικῶν. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν κατοικοῦσιν οἱ γραμματεῖς, πιθανῶς περὶ τοὺς 40, διὰ τὴν ἔλλειψιν τυπογραφείου. Περὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν οἶκον χωρεῖ κυκλοτερὴς τοῖχος, ὄχι τόσον ὑψηλός, ὅπως παρουσιάζει ταῦτα πάντα τὸ χαλκοῦν ἀποτύπωμα (6) Πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ τέρψιν ἔχει ὁ πατριάρχης μικρὸν κῆπον ὄπισθεν τοῦ οἴκου αὐτοῦ».

***

Μερίμνῃ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε΄. ἐξεδόθη σουλτανικὸν φιρμάνιον τοῦ Ἀπτοὺλ Χαμὶτ Β΄. ἐπιτρέπον τὴν ὑπεράνω τοῦ μαγειρίου

---

4) Αὐτόθι σ. 83 καὶ ἑξῆς.

5) Κατὰ λάθος ἀναφέρει ***Εἰρήνην*** ἀντὶ *Θεοφανοῦς* ἢ ***Σολομονῆς,***

6) Ὁ J. Elssner παραθέτει ἐν σ. 83 τοῦ ὡς ἄνω ἔργου του εἰκόνα τοῦ πατρ. οἴκου καὶ ναοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλ' ἐπισταμένη μελέτη αὐτῆς. ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰς ἐπὶ Ἱερεμίου Γ΄. γενομένας οἰκοδομήσεις, ἐμφανίζει τὴν εἰκόνα ταύτην ὡς μὴ ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ὁ οἶκος παρίσταται ἐν τῷ ἀποτυπώματι μεγαλοπρεπής, ὁ δὲ ναὸς ἔχει τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν ἐθνικοῦ ναοῦ (ὅρα καὶ τοῦ ***αὐτοῦ*** Fortsezung der neuesten beschreibung κλπ. Berlin. 1747σ.153).

οἰκοδόμησιν ἰδιαιτέρου διὰ τὸν πατριάρχην διαμερίσματος Τὸ φιρμάνιον ἔχει ἐν μεταφράσει ὡς ἑξῆς: (7)

ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΟΝ ΦΙΡΜΑΝΙΟΝ ΑΠΔΟΥΛ ΧΑΜΙΤ Β'. *

Σοὶ τῷ ἐξόχῳ μου βεζύρῃ Ριδβὰν πασᾶ, ἐκ τῶν βεζυρῶν τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας, νομάρχῃ πρωτευούσης, κατέχοντι καὶ φέροντι τὰ ἔνδοξα ἀδαμαντοποίκιλτα παράσημα Ὀσμανιὲ καὶ Μετζηδιέ, στρατάρχῃ τετιμημένῳ, κανόνι καὶ τάξει τοῦ κόσμου, διευθύνοντι τὰ κοινὰ πράγματα ἐσκεμμένως, διεκπεραιοῦντι τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων δι' ὀρθῆς κρίσεως, παγιοῦντι τὴν βάσιν τοῦ κράτους καὶ τῆς εὐτυχίας, στερεοῦντι τὰ θεμέλια τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς δόξης, κεκοσμημένῳ ὑπὸ διαφόρων χαρίτων τοῦ Ὑψίστου Βασιλέως, ποιήσαι ὁ Θεὸς διαρκῆ τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Εὐθὺς ὡς φθάσῃ τὸ παρὸν ὑψηλόν μου αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα, ἔστω γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ρωμαϊκοῦ πατριαρχείου περὶ ἐκδόσεως ἀδείας πρὸς ἀνοικοδόμησιν τεσσάρων λιθίνων δωματίων ἐπὶ τοῦ μαγειρίου τοῦ ρωμαϊκοῦ πατριαρχείου, διεξαχθείσης ἐξακριβώσεως, προκυπτούσης ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ὑπὸ τῆς νομαρχίας ἀποσταλέντων καὶ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων ἡμῶν κοινοποιηθέντων τεσκερὲ καὶ σχετικῶν ἐγγράφων, ἐγνώσθη ὅτι ἐπὶ λιθίνου μαγειρίου, κειμένου ἐν τῷ κήπῳ τοῦ πατριαρχείου, καὶ ἐπὶ τῶν γραφείων θὰ κτισθῶσι δωμάτια ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς διαμέρισμα τοῦ πατριάρχου ἐπὶ δύο ἐπιφανειῶν λιθίνων μὲν ἑκατὸν ἑξήκοντα μέτρων, ξυλίνων δὲ ἑβδομήκοντα πέντε μέτρων, ἤτοι ἐν συνόλῳ διακοσίων τριάκοντα πέντε τετραγωνικῶν μέτρων καὶ ὕψους ὀκτὼ μέτρων, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κώλυμά τι εἰς τὴν οὕτω ἀνοικοδόμησιν. Ἐπειδὴ δὲ τῇ εἰσηγήσει τοῦ πολιτικοῦ τμήματος τοῦ συμβουλίου τοῦ Κράτους, εἰς ὃ παρεπέμφθη ἡ ὑπόθεσις, ἐζητήθη ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀπαιτουμένου ἱεροῦ μου διατάγματος, περιέχοντος τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν, ἐξεδόθη ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μου διβανίου ἡ τὴν ἄδειαν παρέχουσα ἔνδοξός μου διαταγή.

Σύ, ὅστις τυγχάνεις νομάρχης πρωτευούσης, πρόσεχε καὶ μερίμνα ὅπως μὴ παρεμβληθῇ ἐμπόδιον πρὸς ἀνέγερσιν τῶν εἰρημένων δωματίων ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς μὴ ὑπερβάσεως τοῦ ἄνωθι ἀναφερομένου ἀριθμοῦ μέτρων καὶ ὅπως μὴ λάβῃ χώραν κατάστασις ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν αὐτοκρατορικήν μου θέλησιν, ὡς ἡ συλλογὴ βίᾳ ἐράνων καί ἡ κατ' ἄλλον τρόπον ἐνόχλησίς τινος.

Συνετάχθη τῇ πρώτῃ τοῦ αἰσίου μηνὸς Σεφέρ 1316.

† Ο ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

7) Εὕρηται ἐν τῷ πατρ. Ἀρχειοφυλακείῳ μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν τοῖς πατρ/χείοις τουρκικοῦ γραφείου κ. Ε. Μαυρίδου.

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ὁ μέγας καὶ φλογερὸς Προφήτης ἤκμασε καὶ ἔδρασεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀσεβοῦς Ἀχαάβ, ἕκτου βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ, περὶ τὸ ἔτος 913 π. Χ. Κατήγετο ἐκ Θεσβῶν τῆς Γαλαάδ, ἐξ οὗ καὶ Θεσβίτης ἐπονομάζεται.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἐργώδους δράσεως τοῦ Προφήτου Ἠλία πρέπει νὰ σημειωθοῦν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ διὰ τὰ ἤθη τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προφητικῆς του προσπαθείας.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος χαρακτηρίζει παραστατικώτατα τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῶν χρόνων ἐκείνων διὰ τῶν ἀκολούθων ζωηρῶν γραμμῶν: «Νὺξ ἦν—τότε—δι' ὃ καὶ κατεῖχε τὴν οἰκουμένην ἅπασάν· νεφέλη πυκνοτάτη ἐκάλυπτε τὰ σύμπαντα. Πάντες γὰρ προέκοπτον ἐπὶ τὸ κακόν. Οἰκουμενικὸν ἦν τὸ ναυάγιον, οὐχ ὑδάτων, ἀλλὰ ἀσελγείας· σωφροσύνη ἐκποδών, καὶ ἀκολασία ἐπομπεύετο· ἀρετὴ ἐδιώκετο καὶ κακία ἐνηβρύνετο» (Λόγος εἰς Πέτρον καὶ Ἠλίαν. Ἐκδ. Montfaucon τομ. Β' σελ. 875β).

Ὁ Ἀχαάβ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀδόξως ἔχει συνδεθῇ μὲ τὴν θεοκρατικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραήλ, ὑπῆρξεν ἀσεβής, ἀσεβέστατος. Ἡ ἁγ. Γραφὴ ἀναφέρει διὰ τὸν τραγικὸν τοῦτον βασιλέα, ὅτι «ἐποίησεν Ἀχαὰβ τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἐπονηρεύσατο ὑπὲρ πάντας τοὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ» (Γ' Βασιλ. ιστ' 30). Ἦτο ὑποχείριος τῆς διεστραμμένης εἰδωλολάτριδος συζύγου του Ἰεζάβελ, προτάσει τῆς ὁποίας, ὡς φαίνεται, εἰσήγαγε τὴν λατρείαν τοῦ Βάαλ καὶ τῆς Ἀστάρτης μεταξὺ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν Σαμάρειαν μάλιστα ἀνηγέρθησαν πρὸς τιμὴν τῶν ψευδῶν αὐτῶν θεοτήτων καὶ ναοί!

Ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀκολασία τῆς Αὐλῆς, ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ ἐξαχρείωσις ὑπὸ τὰς ποικίλας της μορφάς, ἡ κυνικὴ περιφρόνησις καὶ χλευασμὸς παντὸς ἱεροῦ καὶ ὁσίου μετεδόθησαν καὶ εἰς τὸν ἤδη ἠθικῶς παραπαίοντα λαόν. Κάθε θεῖος καὶ ἀνθρώπινος νόμος εἶχε παραβιασθῆ. Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως κατεπνίγετο, αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι πρὸ πολλοῦ εἶχον σχολάσει. Περίοδος ἀπαισία καὶ σκοτεινή.

Ὡς ἐξαίρεσις ἐντὸς τῆς χαμερποῦς καὶ ἐκφύλου ἐκείνης περιόδου ὑψώνεται—ζωηρὰ ἀντίθεσις—τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀνάστημα τοῦ Προφήτου. Ἡ ἐμφάνισίς του κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ

ὡς κυματοθραύστης ἔναντι τῆς εἰδωλομανίας· ὡς ὑδατοφράκτης κατὰ τῆς ἐκχειλιζούσης ἀκολασίας· ὡς φωτεινὸς καὶ ληκαυγὴς φάρος ἐν μέσῳ ζοφώδους σκότους· ὡς χλοάζουσα ὄασις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐχμηρᾶς καὶ ἀνύδρου ἐρήμου· ὡς θεῖος χαλινὸς πρὸς ἀφηνιασθέντα θηλυμανῆ ἵππον.

Γίγεται ὁ ἀδέκαστος καὶ ἀδυσώπητος συνήγορος παντὸς ἀδικουμένου, ἡ θεία ἐτυμηγορία παντὸς φαύλου. Ἡ δρᾶσις του συνίσταται εἰς ἀντίδρασιν. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ὁσάκις ἡ ἁμαρτία καταντᾷ ἀσύδοτον ἐμπόρευμα καὶ ἀνενοχλήτως κυκλοφορεῖ ὡς τὸ ἐν ἐνεργείᾳ ἀσύδοτον ἐμπόρευμα καὶ ἀνενοχλήτως κυκλοφορεῖ ὡς τὸ ἐν ἐνεργείᾳ γνήσιον νόμισμα. Ἡ διδασκαλία του λαμβάνει μορφὴν ἐλέγχου. Φυσικώτατον. Ἡ γάγγραινα ἀπαιτεῖ θερμοκαυτῆρα, τὰ «καταπλάσματα» δὲν τελεσφοροῦν εἰς τοιαύτας σοβαρὰς περιπτώσεις.

Ὁ θεοκήρυξ προφήτης Ἠλίας, ἐπέτυχε τὴν δυσχερῆ ἀποστολήν του ἐν μέσῳ τοιούτου ἀντιθέου περιβάλλοντος χάρις εἰς τὰς ἀρετάς του. Ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσει μὲ μεγαλοπρέπειαν, ἐπιβλητικότητα, τόλμην. Ὑπῆρξε ρέκτης, ἐνεργητικός, ζηλωτὴς καὶ ἐνθουσιώδης, νευρώδης εἰς τὴν γλῶσσαν, φωτεινὸς εἰς τὴν διάνοιαν, βαθὺς εἰς τὰς κρίσεις, ἰσχυρὸς εἰς τὴν πίστιν, ἄφθαστος εἰς τὴν ἁγιωσύνην.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος λέγει περὶ αὐτοῦ: «σᾶς ὁμιλῶ διὰ τὸν ἐπίγειον ἄγγελον καὶ τὸν ἐπουράνιον ἄνθρωπον, τὸν χαμαὶ βαδίζοντα καὶ τὰ οὐράνια ἡνιοχοῦντα, τὸν τρίπηχυν ἄνθρωπον καὶ ὑψηλοβατοῦντα καὶ εἰς αὐτὰς ἀναπετασθέντα τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἁψῖδας» (Ἐνθ' ἀνωτ.σελ. 875ε).

Ἡ περιουσία του συνίστατο ἀπὸ ἓν δερμάτινον ἔνδυμα: τὴν περιώνυμον μηλωτήν. Λιτὸς δὲ περὶ τὴν δίαιταν. Εἰς τοὺς τρόπους ἁπλοῦς. Εἰλικρινὴς εἰς τὰς σκέψεις καὶ εἰς τοὺς λόγους. Ἁγνός, ἁγνότατος περὶ τὰ ἤθη, Ἦτο δίκαιος καὶ ἄτεγκτος μέχρις αὐστηρότητος. Ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν ἄνευ περιστροφῶν καὶ ἑλιγμῶν, ὥστε νὰ χαρακτηρίζεται ὡς ἀπότομος. Συμβιβασμοὺς δὲν ἐγνώριζεν, τὰς περιποιήσεις καὶ κολακείας ἀπεχθάνετο. Τὸ «ναί. ναί, καὶ τὸ οὔ, οὔ» ἔλεγεν, εἰς βασιλεῖς καὶ ἰδιώτας.

Διὰ τοῦτο ἠγέρθη σύσσωμος καὶ μὲ ὅλας του τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, ὠθούμενος ἐκ τῆς ἐξ ἐνθέου ζήλου πυρπολουμένης καρδίας του κατὰ τῶν τολμηρῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Ἀχαάβ καὶ τῆς ἰσαξίου του εἰς ἀσέβειαν συζύγου αὐτοῦ Ἰεζάβελ. Δὲν ἐδίστασε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν σφαγὴν τῶν ἱερέων τῆς «αἰσχύνης». Ὕψωσε στεντορείως τὴν προφητικήν του φωνὴν καὶ ἔναντι τῶν διαστροφέων τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως καὶ κατ' ἐκείνων τῶν ἑκουσίως κωφευόντων εἰς τὸ ἀποκαλυπτικὸν καὶ συνταρακτικόν του κήρυγμα.

Ἠλίας ὁ Θεσβίτης, δὲν ἔγραψεν οὐδεμίαν προφητείαν. Εἶναι προφήτης ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὁ τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ διερμηνεύων καὶ ἐξαγ-

(†) Π. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

12. Τὸ συμπέρασμα. Τὸ κακὸν δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν Μ. Νόμον καθ' ἑαυτόν. Ὁ Μ, Νόμος ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεὶς εἶνε ἅγιος, καὶ αἱ ἐπὶ μέρους ἄρα ἐντολαὶ αὐτοῦ εἶνε ἐπίσης ἅγιαι (ἠθικῶς καθαραί), δίκαιαι, (ἀντίκεινται πρὸς τὴν ἁμαρτίαν), καὶ ἀγαθαί. ἄξιαι πάσης τιμῆς, ὠφέλιμοι καὶ εὐεργετικαί).

13. Ὁ Ἀπ. λύει ἔνστασιν, τὸν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν αἱ τελευταῖαι λέξεις αὐτοῦ. Οὗτος ἐχαρακτήρισε τὸν Μ.Νόμον ὡς ἀγαθὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀνωτέρω ὡς αἴτιον τοῦ θανάτου. Πῶς ταῦτα συμβιβάζονται; Πῶς γίνεται ὥστε τὸ ἀγαθὸν νὰ ἐπιφέρῃ θάνατον; Ἀπαντῶν ὁ Ἀπ. ἀρνεῖται κατηγορηματικῶς ***(μὴ γένοιτο)***, ὅτι τὸ ἀγαθόν, ὅτι ἄλλαις λέξ. ὁ Μ.Νόμος καθ' ἑαυτόν, ἔγινεν εἰς αὐτὸν αἴτιος τοῦ θανάτου, τῆς καταδίκης. Ἀλλὰ τί ἀπέβη; Τὸν θάνατον τὸν ἐπροξένησεν ἡ ἁμαρτία, ἡ

γέλων δημοσίᾳ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄνθρωπος ὑπερδραστήριος. Ψυχὴ διάπυρος, ὅπως τὸ οὐράνιον ὄχημα, ὅπερ τὸν διήρπασε καὶ τὸν μετέφερε ζῶντα εἰς τοὺς οὐρανούς. Λεοντόκαρδος καὶ ἀτρόμητος εἰς ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας. Χεὶρ στιβαρά, ἥτις κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ θεῖον οἰκοδόμημα. Στόμα ἐλεύθερον, ὀφθαλμοὶ σπινθηροβόλοι, γλῶσσα ὡς δίστομος ρομφαία.

Ἐπαξίως ἐξεπλήρωσε τὸ προφητικόν του ἔργον· καὶ ὡς ἐκπρόσωπος καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἐνάρετον καὶ ζηλωτήν του πολιτείαν δικαίως τιμᾶται, θαυμάζεται καὶ μακαρίζεται. Ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία εὐλόγως ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῆς ὑμνογραφίᾳ δι' ὀλίγων συνοψίζει τὴν ἁγιωσύνην καὶ τὸ κολοσσιαῖον ἔργον του, ὅταν τὸν ψάλῃ: «ὡς ἔνσαρκον ἄγγελον, τῶν προφητῶν κρηπῖδα, δεύτερον πρόδρομον τῆς παρουσίας Χριστοῦ...» καὶ ἐξαιτεῖται τὰς πρεσβείας του ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν τέκνων της.

Σύγκ. **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΝΤΩΝΗΣ**

ἁμαρτωλὸς ἐν αὐτῷ ῥοπὴ ***(ἡ ἁμαρτία ἐμοὶ γέγονεν θάνατος).*** Ἐχρησιμοποίησεν ὅμως αὕτη, ὅπως ἐπιτελέση τὸν σκοπὸν αὐτῆς ἀσφαλέστερον, τὸν ΜΝ. καὶ τοῦτο ἐγένετο κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ, ***ἵνα φανῇ αὕτη ἁμαρτία,*** ἵνα φανῇ ὁποία πράγματι ἦτο ἡ ἁμαρτωλὸς αὕτη ῥοπή, νὰ φανῇ ὅτι δὲν ἦτο ἀδιάφορός τις κλίσις, ἀλλ' ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημα Αὐτοῦ, ἵνα φανῇ ὁποία ἦτο ἐν ὅλῃ τῇ εἰδεχθεῖ γυμνότητι αὐτῆς ἐφάνη δὲ ***διὰ τοῦ ἀγαθοῦ κατεργαζομένη θάνατον,*** μεταχειρισθεῖσα τὸν ΜΝ., ὅστις ἀπηγόρευε τὸ κακόν, ὡς ὄργανον νὰ προκαλέση παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κακόν, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταδίκην του. Ἀλλ' ἡ παραχώρησις τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ ἁμαρτωλὸς ῥοπὴ ***(ἡ ἁμαρτία)*** ἐπωφεληθῇ πρὸς τὸ κακὸν τὰς ἐντολὰς του ΜΝ. ***(διὰ τῆς ἐντολῆς)*** δὲν ἀπέβλεπε μόνον, ὅπως φανῇ αὕτη ὁποία ἦτο ***(ἁμαρτία),*** ἀλλ' ὅπως καταστῇ συγχρόνως ***καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλός,*** ὅπως αἱ ἁμαρτωλαὶ πράξεις προσλάβουν τὸν ὡρισμένον χαρακτῆρα παραβάσεως καὶ ἐπιταθοῦν (ε΄20) οὕτω δ' ἐπιφέρουν παρὰ τῷ ἁμαρτάνοντι τὴν συναίσθησιν, ὅτι πάσχει ἠθικῶς, καὶ ὅτι αὐτὸς καθ' αὑτὸν ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ ἀδυνατεῖ νὰ θεραπευθῇ.

14. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας κυρίως πείρας προβαίνει ὁ Ἀπ. ὅπως ἀναπτύξῃ καὶ ἀποδείξῃ τὸ τραγικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον περιέγραψε, καὶ καθ' ὃ ὁ Μ. Νόμος δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ καλὸν καὶ τὴν ζωήν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐγένετο ὄργανον τῆς ἁμαρτωλοῦ ῥοπῆς, ὅπως συνεπαγάγῃ τὴν καταδίκην αὐτοῦ. Αἰτία, λέγει, τῆς καταστάσεως ταύτης εἶνε, ὁ Μ.Ν. εἶνε πράγματι κατὰ τὴν κοινὴν πάντων ὁμολογίαν ***πνευματικὸς*** (ἔχει δηλ. τὴν ἀρχὴν καὶ προέλευσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ), καὶ ὡς τοιοῦτος ἄγει μόνον εἰς τὸ καλὸν καὶ τὴν ζωήν ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι ***σαρκικός,*** ἀδύνατος καὶ ἐπιρρεπὴς εἰς τὸ κακόν, εἶμαι αὐτὸ τοῦτο δοῦλος καὶ ὄργανον ***(πεπραμένος***=πωλημένος) τῆς ἐν ἐμοὶ ἁμαρτωλοῦ ῥοπῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι νὰ ἀντισταθῶ καὶ νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἡ τελεία δεσποτεία τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκει εἰς τὸν πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς χρόνον καὶ περιγράφεται ἄρα ἐδῶ καὶ κατωτέρω ὑπὸ τοῦ Ἀπ. ὁ χρόνος οὗτος κυρίως («τὸν πρὸ τῆς χάριτος ἄνθρωπον εἰσάγει πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν παθῶν, σαρκικὸν γὰρ καλεῖ τὸν μηδέπω τῆς πνευματικῆς ἐπικουρίας τετυχηκότα»), ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ Χριστιανὸς καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δὲν θέτει ἑαυτὸν ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον χειραγωγίαν τοῦ ἐν αὐτῷ Ἁγ. Πνεύματος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναφωνῇ μετὰ τοῦ Ἀπ. τὸ ***εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰη. τοῦ Κυρίου ἡμῶν,*** τὰ ἐδῶ καὶ κατωτέρω λεγόμενα ἀληθεύουν ἐν μέτρῳ τινι καὶ διὰ τοὺς Χριστιανούς.

15. Ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἀπ. πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς καὶ τῆς

ἐνστερνίσεως τῶν ἀρχῶν Αὐτοῦ ἦτο ***πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.*** Διότι, λέγει ὁ Ἀπ. (ἀναπαριστῶν ζωηρῶς τὴν πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς ἠθικὴν κατάστασιν αὐτοῦ), αὐτὸ τὸ ὁποῖον πράττω δὲν γνωρίζω, αἱ πράξεις τὰς ὁποίας ἐπιτελῶ εἶνε τοιαῦται, ὥστε νὰ μὴ τὰς ἀναγνωρίζω ὡς ἰδικάς μου. Διότι (προσθέτει ἐπεξηγῶν) ὄχι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδομύχως ἐπιθυμῶ κάμνω, ἀλλ' ἐκεῖνο, πρὸς τὸ ὁποῖον αἰσθάνομαι μῖσος καὶ ἀποστροφήν. Ἐκ τοιαύτης ἀντιθέσεως, τὴν ὁποίαν παρετήρει ὁ Ἀπ. μεταξὺ τῆς ἐσωτερικῆς διαγνώσεως καὶ ἐπιθυμίας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ πάλιν τοῦ ἰδίου ἐν τῇ πράξει συμμορφώσεως οὐχὶ πρὸς τὸ καλόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ κακόν, συνεπέρανε δικαίως, ὅτι ἐδέσποζεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἁμαρτωλὸς ῥοπή, καὶ ὅτι ἦτο ἀνίσχυρος νὰ παλαίσῃ πρὸς αὐτήν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνεγεννᾶτο διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ***ὃ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω*** ὁ Ἁγ. Ἰω. ὁ Χρυσ. παρατηρεῖ «Τί οὖν ἔστιν ***οὐ γινώσκω;*** σκοτοῦμαι, φησὶ καὶ συναρπάζομαι, ἐπήρειαν (=κακὴν ἐπίδρασιν) ὑπομένω, οὐκ οἶδα πῶς ὑποσκελίζομαι.

16. Ἀποδείξας (στίχ. 15) ὁ Ἀπ., ὅτι μὴ ἀναγεννηθεὶς ἐν Χριστῷ ἦτο τέλειος δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, ἀποδεικνύει ἤδη, ὅτι καὶ προηγουμένως διετύπωσεν, ὅτι δηλ. ὁ ΜΝ. εἶναι ***καλός,*** ἠθικῶς ὑπέροχος καὶ εὐεργετικός. Ἐάν, λέγει (ὁ Ἀπ.), κατὰ τὰ ῥηθέντα (στίχ. 15) κάμνω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν θέλω ἐσωτερικῶς, συμφωνῶ πρὸς τὸν ΜΝ· ὅτι εἶνε καλός, διότι ὁ ΜΝ. ἀκριβῶς εἶνε ἐνάντιος πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνω, τὸ κακόν, καὶ θέλω τὸ ἀντίθετον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω καὶ ἐγὼ ἐσωτερικῶς. Λοιπὸν ὄχι μόνον ὁ νοῦς μου, ἀλλὰ καὶ ἡ θέλησίς μου ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ ΜΝ. εἶνε καλός.

17. Διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ 15 καὶ 16 στίχου. Τὸ παράδοξον φαινόμενον ἄλλο νὰ θέλῃ κατὰ βάθος ὁ Ἀπ. καὶ ἄλλο νὰ κάμνῃ, νὰ θέλῃ τὸ καλὸν καὶ νὰ κάμῃ τὸ κακόν, ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος λέγων, ὅτι αἰτία εἶνε ἡ οἰκοῦσα ἐν αὐτῷ ἁμαρτία.[1]) Αὕτη κατέλαβε δεσπόζουσαν θέσιν ἐν αὐτῷ καὶ ματαιώνει πᾶσαν καλὴν προαίρεσιν αὐτοῦ. Εἶνε τρόπον τινὰ μία ἰδιαιτέρα δύναμις, εἷς ἰδιαίτερος παράγων ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῷ καὶ διεξάγων πᾶν ἔργον. Οὕτω διαγράφεται ζωηρότατα ἡ μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀπ. σκέψεων καὶ ἐπιθυμιῶν ὑπερίσχυσις τῶν κακῶν.

(Συνεχίζεται)

---

1) Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ, ὅτι πρόκειται κυρίως περὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ μὴ ἀναγεννηθέντος ἐν τῷ βαπτίσματι.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Πατριαρχικαὶ χοροστασίαι.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ Ναῷ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (13ῃ τοῦ μ.), ὡς καὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς τῆς 6ης 20ῆς καὶ 27ης τοῦ μηνός.

Ἑορτὴ ἁγίας Εὐφημίας.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας (11ῃ τοῦ μ.), ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ εὕρηται ἀποτεθησαυρισμένον τὸ ἱερὸν Λείψανον τῆς Ἁγίας, ἀφ' ἑσπέρας ἐχοροστάτησε καὶ αὐθημερὸν ἐλειτούργησε ὁ σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανός, Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, κηρύξας ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ καὶ τὸν θεῖον λόγον.

Πατριαρχικαὶ εὐχαί.

Τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου ὑποστάντος μικρὰν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ ἐπὶ τούτῳ διαμείναντος κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ μηνὸς ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἡ Α. Θ. Παναγιότης διηρώτησε τὰ τῆς ὑγείας τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ ηὐχήθη αὐτῇ διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Ἀδαμαντίου.

Ἑορταί.

Τῷ σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου κ. Ἀθηναγόρᾳ, ἑορτάσαντι τὴν ὀνοματικὴν αὐτοῦ ἑορτὴν (24 τοῦ μ.), ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη καὶ ηὐχήθη τηλεγραφικῶς.

Χειροτονία.

Σεπτῇ Πατριαρχικῇ ἐντολῇ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανός, λειτουργήσας τῇ 19ῃ καὶ τῇ 20ῇ τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐν τῷ ναϊδρίῳ τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ἁγιορειτικοῦ ρωσσικοῦ Μετοχίου τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος, ἐτέλεσε τὴν συνοδικῶς ἐγκριθεῖσαν χειροτονίαν εἰς διάκονον καὶ εἰς πρεσβύτερον τοῦ διὰ τὴν ρωσσικὴν Κοινότητα Κοτζᾶ Γκιόλ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυζίκου, προοριζομένου αἰδεσιμ. Χρυσάνθου Πρώνιν.

Ὁ χειροτονηθείς, ζητήσας καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου καὶ τὴν διὰ τὴν εἰρημένην Κοινότητα ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα ἁγίου Μύρου, ἀνεχώρησεν εἰς ἀνάληψιν τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων αὐτοῦ.